Касцючык В.М.
(летняя сесія 2019/20 н.г.)

Установа адукацыі
“Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт
імя А.С. Пушкіна”

Кафедра беларускай філалогіі

Пытанні да экзамену
па курсе: “**Сучасная беларуская мова (марфалогія)**”
для студэнтаў спецыяльнасці ***“Беларуская філалогія (літаратурна-рэдакцыйная дзейнасць)” 2 курс***

1. Прадмет і задачы граматыкі. Сувязь граматыкі з іншымі раздзеламі мовазнаўства.
2. Асноўныя граматычныя паняцці: граматычнае значэнне, граматычны сродак, граматычная форма, граматычная катэгорыя, парадыгма.
3. Агульная характарыстыка часцін мовы: зменныя і нязменныя, паўназначныя і непаўназначныя. Характарыстыка паўназначных слоў. Групы слоў, якія знаходзяцца на перыферыі або за межамі сістэмы часцін мовы. Узаемадзеянне паміж часцінамі мовы (пераход слоў з адной часціны мовы ў другую).
4. Назоўнік як часціна мовы. Лексіка-граматычныя разрады назоўнікаў: уласныя і агульныя, канкрэтныя і абстрактныя, зборныя, рэчыўныя, адушаўлёныя і неадушаўлёныя.
5. Катэгорыя роду назоўнікаў. Паказчыкі граматычнага роду назоўнікаў: марфалагічны, семантычны, лексічны, сінтаксічны.
6. Назоўнікі агульнага роду. Назоўнікі, якім не ўласцівая катэгорыя роду. Несупадзенне граматычнага роду назоўнікаў у беларускай і рускай мовах. Варыянтныя родавыя формы назоўнікаў.
7. Катэгорыя ліку назоўнікаў. Выражэнне множнасці ў беларускай мове, паказчыкі формы множнага ліку. Адзіночналікавыя і множналікавыя назоўнікі, іх семантычныя групы. Несупадзенне форм ліку ў рускай і беларускай мовах. Ужыванне парнага ліку.
8. Катэгорыя склону назоўнікаў. Сістэма склонаў у СБМ. Асноўныя значэнні склонаў назоўнікаў. Ужыванне формаў клічнага склону.
9. Тыпы скланення назоўнікаў. Канчаткі назоўнікаў 1 скланення.
10. Канчаткі назоўнікаў II скланення, іх разнастайнасць у родным і месным склонах. Канчаткі назоўнікаў III скланення.
11. Рознаскланяльныя назоўнікі. Нескланяльныя назоўнікі. Назоўнікі ад’ектыўнага і змешанага скланення. Скланенне прозвішчаў і геаграфічных назваў.
12. Прыметнік як часціна мовы. Лексіка-граматычныя разрады прыметнікаў.
13. Уласцівасці якасных і адносных прыметнікаў. Утварэнне прыналежных прыметнікаў.

14. Ступені параўнання якасных прыметнікаў, іх утварэнне. Формы ацэнкі і меры якасці.
15. Поўныя і кароткія прыметнікі. Ужыванне кароткіх прыметнікаў.
16. Скланенне прыметнікаў.
17. Правапіс суфіксаў прыметнікаў. Правапіс складаных прыметнікаў.
18. Марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці лічэбнікаў.
19. Разрады лічэбнікаў па значэнні і структуры. Няпэўна-колькасныя словы.
20. Скланенне і ўжыванне лічэбнікаў. Сувязь лічэбнікаў з назоўнікамі.
21. Займеннік як часціна мовы. Разрады займеннікаў па значэнні і па суадносінах з іншымі часцінамі мовы.
22. Скланенне займеннікаў розных разрадаў.
23. Утварэнне няпэўных і адмоўных займеннікаў. Пераход займеннікаў у іншыя часціны мовы. Ужыванне іншых часцін мовы са значэннем займеннікаў.
24. Агульная характарыстыка дзеяслова: семантыка, формы, асновы.
25. Інфінітыў як пачатковая форма дзеяслова.
26. Зваротныя і незваротныя дзеясловы.
27. Пераходныя і непераходныя дзеясловы.
28. Катэгорыя трывання дзеяслова. Трывальныя пары, іх утварэнне. Аднатрывальныя і двухтрывальныя дзеясловы. Асаблівасці ўтварэння трыванняў у дзеясловах руху і перамяшчэння.
29. Катэгорыя стану дзеясловаў. Дзеясловы незалежнага і залежнага стану.
30. Катэгорыя часу дзеяслова. Абсалютнае і адноснае значэнне форм часу. Формы будучага часу, іх значэнне і ўтварэнне.
31. Цяперашні час дзеяслова; значэнні цяперашняга часу і граматычныя паказчыкі.
32. Прошлы час дзеясловаў: формы і ўтварэнне. Ужыванне часавых форм дзеяслова са значэннем іншых часоў.
33. Катэгорыя ладу дзеяслова. Абвесны лад, яго значэнні.
34. Загадны лад, яго формы, значэнні, утварэнне.
35. Умоўны лад, яго значэнні і ўтварэнне. Ужыванне форм аднаго ладу ў значэнні іншага ладу.
36. Катэгорыя асобы, ліку, роду дзеяслова. Безасабовыя дзеясловы, іх семантычныя і граматычныя асаблівасці.
37. Спражэнне дзеясловаў. Вызначэнне спражэння па асабовых канчатках і па форме інфінітыва. Рознаспрагальныя дзеясловы.
38. Дзеепрыметнік як неспрагальная форма дзеяслова. Утварэнне і ўжыванне дзеепрыметнікаў. Прыёмы замены неўжывальных форм дзеепрыметнікаў.
39. Дзеепрыслоўе як нязменная форма дзеяслова. Утварэнне і ўжыванне дзеепрыслоўяў.
40. Прыслоўе як часціна мовы. Разрады прыслоўяў.
41. Ступені параўнання прыслоўяў. Формы суб’ектыўнай ацэнкі прыслоўяў.
42. Безасабова-прэдыкатыўныя словы: граматычныя асаблівасці, семантычныя групы, сінтаксічная функцыя. Утварэнне прэдыкатываў.

43.Прыназоўнік як службовая часціна мовы. Групы прыназоўнікаў паводле будовы, паходжання, суадноснасці з іншымі часцінамі мовы. Асноўныя значэнні прыназоўнікаў. Ужыванне з рознымі склонамі.
44.Злучнік як часціна мовы. Класіфікацыя злучнікаў паводле паходжання, саставу, ужывання і функцыянальнага прызначэння. Злучнікі і злучальныя словы.
45.Часціцы як часціна мовы. Разрады часціц паводле складу і значэння. Ужыванне часціц у ролі злучнікаў.
46.Мадальныя словы, іх разрады па значэнні, роля ў мове.
47.Выклічнікі. Разрады выклічнікаў па значэнні, структуры, паходжанні.
48. Гукаперайманні. Месца гэтых груп слоў у сістэме часцін мовы.

Літаратура:

1 Беларуская граматыка : У 2 частках / М. В. Бірыла [і інш.] ; Акад. навук БССР ; Ін-т мов-ва імя Я. Коласа ; пад рэд. М.В. Бірылы, П.П. Шубы. – Мінск : Навука і тэхніка, 1985. – Ч. 1 : Фаналогія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск. – 431 с.

2 Кароткая граматыка беларускай мовы : 2 ч. – Ч. 1: Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія / навук. рэд. А.А. Лукашанца. – Мінск : Бел. навука, 2007. – 351 с.

3 Шуба, П.П. Сучасная беларуская мова : Марфаналогія. Марфалогія : вучэб. дапам. / П.П. Шуба. – Мінск : Універсітэцкае, 1987. – 334 с.

4 Сучасная беларуская літаратурная мова. Марфалогія : вучэб. дапам. / пад рэд. М.С. Яўневіча. – Мінск : Выд. У.М. Скакун, 1997. – 288 с.

5 Сучасная беларуская літаратурная мова. Марфалогія : вучэб. дапам. / пад рэд. Ф.М. Янкоўскага. – Мінск : Выш. Школа, 1980. – 238 с.

6 Шкраба, І.Р. Сучасная беларуская мова : Марфалогія : вучэб. дапам. / І.Р. Шкраба. – Мінск : Сэр-Віт, 2007. – 291 с.

7 Беларуская мова : энцыклапедыя / Пад рэд. А.Я. Міхневіча; рэдкал. : Б.І. Сачанка (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 1994. – 655 с.

8 Плотнікаў, Б.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум / Б. А. Плотнікаў, Л.А. Антанюк. – Мінск : Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.

9 Сямешка, Л.І. Курс беларускай мовы : падручнік / Л.І. Сямешка, І.Р. Шкраба, З.І. Бадзевіч. – Мінск : Універсітэцкае, 1996. – 654 с.

10 Сопостовительное описание русского и белорусского языков: Морфология / А.Н. Булыко [и др.] ; пад рэд. А.Н. Булыко. – Минск : Наука и техника, 1990. – 228 с.

11 Сопоставительный анализ восточнославянских языков : учеб. Пособие / Л.М. Вардомацкий [и др.] ; под ред. А.А. Лукашанца, А.М. Мезенко. – Минск : ИВЦ Минфина, 2005. – 228 с.

12 Сучасная беларуская мова : Марфеміка. Словаўтварэнне. Марфалогія : метад. рэкаментацыі / склад. В.М. Касцючык. – Брэст : БрДУ, 2007. – 42 с.